

1 Pierādīšanas pienākums

1.1 Kādi ir pierādīšanas pienākuma noteikumi?

Principā katrai pusei ir jānorāda visi tās prasījuma pamatā esošie faktiskie apgalvojumi (pierādīšanas nasta — *Behauptungslast*) un jānodrošina atbilstīgi pierādījumi (Austrijas Civilprocesa kodeksa (ZPO) 226. panta 1. punkts un 239. panta 1. punkts). Ja lietas fakti joprojām ir neskaidri (“*non liquet*” situācija), tiesai lēmums tomēr ir jāpieņem. Šādos gadījumos piemēro noteikumus par pierādīšanas pienākumu. Katrai pusei ir pierādīšanas pienākums nodrošināt, lai tā sniedz visus faktiskos pierādījumus, kas pamato tai labvēlīgo tiesību normu. Parastos apstākļos prasītājiem ir jāpamato visi fakti, uz kuriem ir balstītas viņu prasības, un atbildētājiem ir jāpamato visi fakti, uz kuriem ir balstīti viņu iebildumi. Prasītājam ir arī pierādīšanas pienākums attiecībā uz procesuālo prasību ievērošanu.

1.2 Vai pastāv noteikumi, kas atbrīvo noteiktus faktus no pierādīšanas pienākuma? Kādos gadījumos? Vai ir iespējams iesniegt pierādījumus, lai pierādītu, ka kāds juridisks pieņēmums, nav pareizs?

Fakti, kas ir būtiski, lai pieņemtu spriedumu, ir jāpierāda, ja vien uz tiem neattiecas atbrīvojums. Nav jāpierāda fakti, kas ir atzīti (ZPO 266. un 267. pants), acīmredzami (ZPO 269. pants) vai tiesību prezumpcija (ZPO 270. pants).

Fakts ir atzīts, ja puse pretējās puses prasībā minētu fakti ir akceptējusi kā pareizu. Tiesai principā ir jāakceptē atzīts fakts kā pareizs un jāpieņem savs lēmums bez minētā fakta turpmākas pārbaudes.

Fakts ir acīmredzams, ja tas ir vispārzināms (t. i., lielam skaitam cilvēku zināms vai droši uztverams jebkurā laikā) vai tiesai (kas izskata lietu) zināms (pamatojoties uz tiesas pašas oficiālajiem konstatējumiem; skaidri redzams no dokumentiem).

Pieņemot lēmumu, tiesai ir jāņem vērā acīmredzamie fakti *ex officio*; tie nav apstrīdami vai pierādāmi.

Tiesību prezumpcija izriet tieši no tiesību aktiem un sakarā ar to var tikt atcelts pierādīšanas pienākums. Tai pusei, kas negūst priekšrocību no šāda pieņēmuma, ir jāiesniedz pierādījumi par pretējo. Tai ir jāpierāda, ka, lai gan ir pamats tiesību prezumpcijai, pieņemtie fakti vai juridiskā situācija nepastāv.

1.3 Kādā apmērā tiesai ir jābūt pārliecinātai par kādu faktu, lai tā varētu pamatot savu spriedumu ar šo faktu?

Tiesas process tiek īstenots, lai pārliecinātu tiesnesi par kādu faktu. Vispārēji runājot, lai pārliecinātu tiesnesi, ir jāpieļauj “ievērojama varbūtība” un nav nepieciešama “absolūta ticamība”.

Pierādījumu standarta pakāpes ir noteiktas normatīvajos aktos un tiesu judikatūrā, sākot no “būtiskas varbūtības” līdz “varbūtībai, kas robežojas ar ticamību”. Pēdējā gadījumā pietiek ar pieņēmumu vai apliecinājumu kā standarta pierādījumu saskaņā ar ZPO (274. pants). Ar *prima facie* pierādījumiem arī tiek samazināts pierādījumu standarts, un tiem ir nozīme sarežģītumu pārvarēšanā, nodrošinot pierādījumus prasībās par zaudējumu atlīdzināšanu. Ja notikumu norise ir raksturīga un dzīves pieredze liecina par īpašu cēlonisku saikni vai kļūmi, šie nosacījumi ir uzskatāmi par pierādītiem *prima facie* pat individuālos gadījumos.

2 Pierādījumu iegūšana

2.1 Vai pierādījumi vienmēr jāiesniedz kādai no lietas pusēm, vai arī atsevišķos gadījumos tiesnesis var iegūt pierādījumus pēc savas iniciatīvas?

Tiesneši var iegūt pierādījums pēc savas iniciatīvas vai pēc puses pieteikuma. Tiesvedībā, kurai ir tīri izmeklēšanas raksturs (tiesai ir jākonstatē lietas izšķirošie fakti pēc tiesneša iniciatīvas), pušu pieteikums nav nepieciešams. Austrijas ZPO noteiktajā standarta procesā tiesnesis var pēc savas iniciatīvas iegūt jebkādu pierādījumu, ja paredzams, ka tie palīdzēs noskaidrot būtiskus faktus (ZPO 183. pants). Tiesnesis var likt pusēm iesniegt dokumentārus pierādījumus, pieprasīt vietas apsekošanu vai likt iegūt pierādījumus ekspertu viedokļu veidā, kā arī noprotinot puses. Tomēr dokumentārus pierādījumus var iesniegt tikai tad, ja vismaz viena puse ir uz tiem atsaukusies, un nedrīkst pieņemt dokumentārus pierādījumus un noprotināt lieciniekus, ja abas puses pret to iebilst. Pārējos gadījumos pierādījumus iegūst, ja viena no pusēm iesniedz pieteikumu par pierādījumu iegūšanu.

2.2 Ja kādas puses lūgums pieņemt pierādījumu tiek apmierināts, kas noteik tālāk?

Principā pierādījumus iegūst mutiskās iztaujāšanas laikā. Sagatavošanās sanāksmes laikā (ZPO 258. pants) tiesa, puses un/vai citi pārstāvji izveido lietas izskatīšanas grafiku, kurā ir plānots arī pierādījumu iegūšanas laiks. Tomēr, ja nepieciešams, jebkurā laikā var sarīkot turpmāku diskusiju saistībā ar tiesas procesa norisi. Tiklīdz ir iegūti pierādījumi, iznākums tiek apspriests kopā ar pusēm (ZPO 278. pants). Pierādījumi nepastarpināti jāiegūst tiesnesim, kurš izšķirs lietu. Tiesību aktos skaidri noteiktos gadījumos pierādījumus var iegūt arī savstarpējas palīdzības procesā. Pusēm ir jābūt uzaicinātām iegūt pierādījumus un izmantot dažādas līdzdalības tiesības, piemēram, tiesības izvirzīt jautājumus lieciniekiem un ekspertiem. Pierādījumi vienmēr tiek iegūti pēc tiesneša paša iniciatīvas, pat tad, ja puses nav klāt, lai arī tika aicinātas.

2.3 Kādos gadījumos tiesa var noraidīt puses lūgumu pieņemt pierādījumu?

Puses pieteikums iegūt pierādījumus ir jānoraida, ja tiesa uzskata to par neatbilstīgu (ZPO 275. panta 1. punkts) vai ja tas iesniegts ar nolūku novilcināt procesu (ZPO 178. panta 2. punkts, 179. pants un 275. panta 2. punkts). Var noteikt arī termiņu pierādījumu iegūšanai, ja šķiet, ka šis process kavē tiesvedību (ZPO 279. panta 1. punkts). Tiklīdz termiņš ir beidzies, pieteikums par pierādījumu iegūšanu var tikt noraidīts. To var arī noraidīt, ja tas nav nepieciešams, jo tiesa jau ir pārliecināta, ka fakts nav jāpierāda vai ja pierādījumu iegūšana ir aizliegta. Ja pierādījumu iegūšana palielina izdevumus (piem., sakarā ar eksperta viedokļa iegūšanu), no puses, kas iesniegusi pieteikumu, ir jāiekasē priekšapmaksas. Ja tā netiek samaksāta noteiktajā laikā, pierādījumus var iesniegt vēlākā datumā tikai tad, ja tādējādi netiek novilcināts process.

2.4 Kādi ir dažādie pierādījumu veidi?

Austrijas ZPO ir paredzēti pieci “klasiskie” pierādīšanas līdzekļi: dokumentāri pierādījumi (292.–319. pants), liecinieku liecības (320.–350. pants), eksperta viedoklis (351.–367. pants), tiesas izmeklēšana (368., 369. un 370. pants) un pušu noprotināšana (371.–383. pants). Principā jebkuru informācijas avotu var pieņemt kā pierādījumu un pēc tā veida klasificēt kā vienu no iepriekš minētajiem pierādīšanas līdzekļiem.

2.5 Kādas ir metodes, lai iegūtu pierādījumus no lieciniekiem, un vai tās atšķiras no metodēm, kādas izmanto, lai iegūtu pierādījumus no lieciniekiem, kas ir eksperti? Kādi ir noteikumi attiecībā uz rakstveida pierādījumu un eksperta atzinuma/viedokļa iesniegšanu?

Liecinieki tiek pratināti individuāli, nevis to liecinieku klātbūtnē, kuri tiks pratināti vēlāk. Tas novērš iespēju ietekmēt vienu otru liecību. Ja liecinieku liecības ir pretrunīgas, viņus var noprotināt vienlaicīgi. Liecinieku noprotināšana sākas ar vispārēju iztaujāšanu, lai noteiktu, vai liecinieks nav noraidāms jebkāda iemesla dēļ, vai viņam nav tiesību klusēt un vai nav kādu citu faktoru, kas traucē viņam nodot zvērestu. Tiklīdz liecinieks ir brīdināts, ka jāsaka patiesība, un

informēts par to, kādas saskaņā ar krimināltiesībām ir sekas par nepatiesas liecības sniegšanu, tiek sākta faktiskā nopratināšana, lūdzot lieciniekam sniegt ziņas par sevi. Tad liecinieks tiek nopratināts saistībā ar pašu lietu. Puses var piedalīties liecinieku nopratināšanā un tad, ja tiesa piekrīt, uzdot jautājumus lieciniekiem. Neatbilstīgus jautājumus tiesnesis var noraidīt. Principā tiesai, kas pieņem lēmumu, liecinieki ir jānopratina tieši, lai gan noteiktos apstākļos lieciniekus ir iespējams nopratināt, izmantojot savstarpējas tiesiskās palīdzības kanālus (*ZPO* 328. pants).

Uzskatāms, ka liecinieki-eksperti "palīdz" tiesai. Liecinieki sniedz liecības saistībā ar faktiem, bet eksperti nodrošina tiesnesim zināšanas, kādu viņam nav. Principā eksperta liecība ir jāizskata tiesai, kas izšķir strīdu. Ekspertu var bez ierobežojuma pieaicināt arī tiesnesis pēc savas iniciatīvas. Lieciniekiem-ekspertiem ir jāiesniedz savi konstatējumi un atzinums. Mutiskais atzinums ir jāiesniedz lietas mutiskās uzklauššanas laikā. Rakstiski atzinumi ekspertiem mutiskās uzklauššanas laikā ir jāpaskaidro, ja puses to pieprasa. Konstatējumiem un atzinumam jābūt pamatotiem. Privāti atzinumi netiek uzskatīti par atzinumiem Civilprocesa kodeksa izpratnē, un tiem ir privātu dokumentu statuss.

Austrijas tiesību akti nepieļauj veikt pilnībā rakstisku tiesas procesu. Tomēr, tā kā pierādīšanas līdzekļi netiek nekādā veidā ierobežoti, lieciniekiem ir iespēja sniegt savu liecību rakstiski. Taču liecinieku rakstiski paziņojumi tiek uzskatīti par dokumentāriem pierādījumiem un tiesa tos neatkarīgi novērtē. Ja tiesa to uzskata par nepieciešamu, lieciniekam ir jāierodas tiesā, ja vien abas puses neiebilst pret minētā liecinieka nopratināšanu.

2.6 Vai kādas noteiktas pierādīšanas metodes ir nozīmīgākas par citām?

"Brīvas pierādījumu novērtēšanas" princips ir paredzēts *ZPO* (272. pants). Pierādījumu novērtēšana ir tiesneša iegūto pierādījumu pārbaude. Novērtējot pierādījumus, tiesnesim nav saistoši nekādi ar likumu noteikti nosacījumi attiecībā uz pierādījumiem, bet viņam ir jāvadās pēc savas personīgās pārliecības, nosakot, vai pierādījums ir pareizs. Attiecībā uz pierādīšanas paņēmieniem netiek piemērota hierarhija. Rakstisks pierādījums ir uzskatāms par dokumentāru pierādījumu, ja vien tas nav eksperta atzinums. Tiek pieņemts, ka Austrijā izdoti publiskie dokumenti ir autentiski, t. i., tiek uzskatīti, ka tie ir tiešām attiecināmi uz norādīto izdevēju. Arī to pareizība pierādījumu nolūkā tiek pilnībā pieņemta. Ja privātie dokumenti ir parakstīti, tie arī tiek pilnībā pieņemti kā pierādījumi, ka tajos ietverti ziņojumi ir sniegusi persona, kura tos ir parakstījusi. To pareizība vienmēr tiek pārbaudīta pierādījumu novērtēšanā.

2.7 Vai noteiktu faktu pierādīšanai ir obligāti jāizmanto noteikta veida pierādīšanas metodes?

Austrijas Civilprocesa kodekss neparedz, ka īpašos gadījumos ir jāskata noteikta veida pierādījumi. Prasības summa neietekmē pierādīšanas paņēmiena izvēli.

2.8 Vai lieciniekam saskaņā ar likumu ir pienākums sniegt liecību?

Lieciniekiem ir jāierodas tiesā, lai sniegtu liecību, un, ja tiek aicināti, nodotu zvērestu. Ja likumiski aicināts liecinieks neapmeklē tiesas sēdi bez pietiekama pamatojuma, tiesai vispirms ir jāuzliek viņam administratīvs sods, bet gadījumā, ja liecinieks tiesā neierodas otrreiz, tiesai ir jāizdod rīkojums par viņa atvešanu uz sēdi piespiedu kārtā. Ja liecinieki atsakās liecināt bez iemesla vai ja viņu sniegtais iemesls ir nepamatots, viņiem var likt liecināt piespiedu kārtā. Ja liecinieks tiesā sniedz nepatiesu liecību, pret viņu tiks ierosināts kriminālprocess.

2.9 Kādos gadījumos liecinieks var atteikties sniegt liecību?

Ja atteikums sniegt liecību ir pamatots (*ZPO* 321. pants), lieciniekam ir tiesības atteikties atbildēt uz kādu jautājumu vai atsevišķiem jautājumiem. Viņam nav tiesību pavisam atteikties sniegt liecību. Šāds pamatots iemesls ir skandāla iespējamība vai risks, ka tiks sākta kriminālvajāšana pret liecinieku vai viņam tuvu personu, tiešs finansiāls zaudējums tām pašām personām, valsts uzlikts pienākums klusēt, iespējama mākslas vai komercdarbības noslēpumu atklāšana un tādu balsošanas tiesību izmantošana, kas ir ar likumu noteikts noslēpums. Pirms pušu uzklauššanas tiesai ir jāinformē puses par minētajiem pamatotajiem atteikuma iemesliem. Lieciniekiem, kuri vēlas izmantot savas tiesības klusēt, ir jāpaziņo šīs izvēles iemesls.

2.10 Vai pret personu, kura atsakās liecināt, var piemērot sankcijas vai likt sniegt liecību piespiedu kārtā?

Tiesas ziņā ir izlemēt, vai liecinieka atteikums sniegt liecību ir likumīgs. Lieciniekiem, kuri atsakās liecināt bez jebkāda iemesla vai ar iemeslu, ko tiesa uzskata par nepamatotu, var likt liecināt piespiedu kārtā (Izpildes kodeksa (*Exekutionsordnung*) 354. pants). Lieciniekiem var likt liecināt piespiedu kārtā, piemērojot naudas sodus un apcietinājumu (ierobežotā apmērā). Liecinieki ir arī atbildīgi par jebkādu pusēm nodarītu kaitējumu, kas radies tāpēc, ka viņi nepamatoti ir atteikušies liecināt.

2.11 Vai ir personas, no kurām nedrīkst iegūt liecības?

Pierādījumus nedrīkst iegūt no personām, kuras nav varējušas vai nevar liecināt par pierādāmajiem faktiem vai darīt zināmu, kam bijušas par aculiecinieku. Tiek uzskatīts, ka šīm personām ir "absolūta" fiziska nespēja liecināt (*ZPO* 320. panta 1. punkts). Attiecībā uz nepilngadīgām vai garīgi slimām personām tiesai jāizlemj katrā gadījumā atsevišķi, vai šīs personas var liecināt. Ja iztaujājamā persona ir nepilngadīga, tad tiesa pēc pieprasījuma vai pēc savas iniciatīvas var pilnībā vai daļēji atteikties no iztaujāšanas, ja iztaujāšanas rezultātā tiktu apdraudēta nepilngadīgās personas labūtība, ņemot vērā minētās personas garīgo briedumu, iztaujāšanas priekšmetu un personas attiecības ar tiesvedībā iesaistītajām pusēm (*ZPO* 289.b panta 1. punkts); iepriekš minētās attiecas arī uz bezstrīdus tiesvedību (Bezstrīdus tiesvedības likuma (*AuBStrG*) 35. pants). Ir arī trīs gadījumi, kad nespēja liecināt ir "relatīva" (*ZPO* 320. panta 2., 3. un 4. punkts), kas attiecas uz reliģisko profesiju pārstāvjiem saistībā ar informāciju, kura viņiem sniegta grēksūdzes laikā vai kurai ir cita veida saistība ar viņu amata profesionālo noslēpumu, ja vien netiek pieļauts izņēmums, un mediatoriem attiecībā uz informāciju, kas viņiem uzticēta vai kā citādi iegūta mediācijas laikā.

2.12 Kāda ir tiesneša un pušu loma, uzklaušot liecinieku? Kādos apstākļos liecinieku var uzklaušot videokonferencē vai ar citu tehnisku līdzekļu palīdzību?

Tiesai ir jāizdod lieciniekiem atbilstīgi jautājumi par faktiem, kas pierādāmi ar viņu liecību, un par apstākļiem, kādos viņi ir ieguvuši savas zināšanas. Puses var piedalīties liecinieku nopratināšanā un ar tiesas atļauju uzdot jautājumus, lai precizētu vai pilnveidotu viņu liecību. Neatbilstīgus jautājumus tiesnesis var noraidīt. Liecinieku liecību būtiskais saturs ir jāprotokolē, un, ja nepieciešams, jāveic liecības stenogramma. Video un audio ierakstījami un tajos saglabātie dati parasti tiek uzskatīti par novērtēšanas objektiem. Pierādījumu novērtēšana ir tiesas tiešās uztveres rezultāts attiecībā uz lietu iezīmēm un apstākļiem. Tomēr, ņemot vērā principu, ka pierādījumi ir jāiegūst tieši, šādi pierādījumi ir pieņemami tikai tad ja iegūt tiešus pierādījumus nav iespējams (piem., ja nav liecinieku). Liecinieku nopratināšana, izmantojot video tehnoloģiju, principā ir iespējama un būtu jāizmanto nopratināšanā tad, kad tiek izpildīts lūgums par juridisko palīdzību, lai nesadārdzinātu procesu. Kopš 2011. gada visas tiesas ir aprīkotas ar videokonferences iekārtām.

Ja civilprocesa priekšmets ir saistīts ar kriminālprocesu, tad tādas personas nopratināšanā, kura minētajā kriminālprocesā ir cietušais Austrijas Kriminālprocesa likuma (*StPO*) 65. panta 1. punkta a) apakšpunkta nozīmē, pēc šīs personas pieprasījuma procesa dalībnieku un to pārstāvju līdzdalība nopratināšanā ir jāierobežo tādā mērā, ka minētās personas nopratināšanai var sekot un savas tiesības uzdot jautājumus izmantot ar tehnisko līdzekļu skaņas un attēla pārnesei starpniecību, bez viņu fiziskas klātbūtnes nopratināšanā. Ja cietušais ir nepilngadīgais, iztaujāšanai par kriminālprocesa priekšmetu ir jānorīko atbilstošs eksperts (*ZPO* 289.a panta 1. punkts). Pēc pieprasījuma tiesa var pirmajā daļā aprakstītajā veidā nopratināt personu, ja, ņemot vērā konkrētos pierādījumus vai personas apmulsumu, nevar pamatoti prasīt, lai konkrētās personas nopratināšana tiktu veikta procesā iesaistīto pušu un to pārstāvju klātbūtnē (*ZPO* 289.a panta 2. punkts). Tiesa pēc pieprasījuma vai pēc savas iniciatīvas var veikt nopratināšanu *ZPO* 289.a panta 1. punktā aprakstītajā veidā vai pieaicinot atbilstošu ekspertu, ja nepilngadīgās personas labūtību apdraudētu ne pati nopratināšana, bet gan, ņemot vērā minētās personas garīgo briedumu, iztaujāšanas priekšmetu un personas attiecības ar tiesvedībā iesaistītajām pusēm – minēto pušu un to pārstāvju klātbūtni nopratināšanā (*ZPO* 289.b panta 2. punkts). *ZPO* 289.a un 289.b pants ir piemērojams arī bezstrīdus tiesvedībā (Bezstrīdus tiesvedības likuma 35. pants).

3 Pierādījuma izvērtēšana

3.1 Ja puse liecību ieguvusi nelikumīgi, vai tiesai ir kādi ierobežojumi sprieduma pieņemšanā?

Ja puse pārkāpj līgumsaistības, privāto tiesību noteikumu vai vispārpieņemtos morāles principus, lai iegūtu pierādījumu, tiesa var šo pierādījumu pieņemt un izvērtēt, tomēr attiecīgajai pusei būs jāmaksā kompensācija. Ja puse, lai iegūtu pierādījumu, pārkāpj krimināltiesību noteikumu, kas aizsargā Konstitūcijā noteiktās pamattiesības un brīvības (piem., rada miesas bojājumus, nolaupa cilvēku vai liek lieciniekam liecināt piespiedu kārtā), šādi iegūts pierādījums ir nepieļaujams un tiesa nevar to pieņemt. Ja pastāv aizdomas, ka ir pastrādāta noziedzīga darbība, tiesa var pārtraukt civilprocesu, kamēr tiek pieņemts galīgais lēmums kriminālprocesā. Ja pierādījumu iegūšanas nolūkā pastrādātā noziedzīgā darbība nepārkāpj Konstitūcijā noteiktās pamattiesības un brīvības, iesaistītā puse ir uzskatāma par saucamu pie kriminālatbildības, bet pierādījumi ir nepieļaujami. Nepieņemami ir tikai nelikumīgi iegūti pierādījumi, kas negatīvi ietekmē tiesas pienākumu noskaidrot patiesību un tādējādi mazina garantiju, ka tiesa pieņems patiesu un precīzu spriedumu.

3.2 Ja esmu viena no lietas pusēm, vai mans paziņojums tiks uzskatīts par liecību?

Pušu nopratināšana arī ir pierādījums. Arī pusēm, tāpat kā lieciniekiem, ir pienākums ierasties tiesā, sniegt liecību un nodot zvērestu. Tomēr pusēm nevar likt ierasties vai liecināt tiesā piespiedu kārtā. Ja puse nepamatoti neierodas uz tiesas procesu vai atsakās liecināt, tiesai tas ir pienācīgi jāizvērtē, ņemot vērā visus apstākļus. Tikai paternitātes vai laulības šķiršanas procesā ir iespējams izmantot piespiedu līdzekļus, lai nodrošinātu pušu ierašanos tiesā. Ja puse nestāsta patiesību, tas netiek uzskatīts par kriminālpārkāpumu (atšķirībā no lieciniekiem), ja vien nepatiesais apgalvojums netiek sniegts zem zvēresta. Pušu nopratināšanu var pieprasīt tiesneši pēc savas iniciatīvas.

Lapa atjaunināta: 11/03/2021

Šīs lapas versiju savā valodā uztur attiecīgais Eiropas Tiesiskās sadarbības tīkla kontaktpunkts. Tulkojumu veic Eiropas Komisijas dienestā. Varbūtējās izmaiņas, ko oriģinālā ieviešanas kompetentās valsts iestādes, iespējams, nav atspoguļotas tulkojumos. Ne Eiropas Tiesiskās sadarbības tīkls, ne Eiropas Komisija neuzņemas nekādu atbildību par šajā dokumentā ietverto vai minēto informāciju vai datiem. Lūdzam skatīt juridisko paziņojumu, lai iepazītos ar autortiesību noteikumiem, ko piemēro dalībvalstī, kas ir atbildīga par šo lapu.